

USTAWA

z dnia 2009 r.

o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów

Art. 1.

W ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 424, Nr 64, poz. 432, Nr 83, poz. 561, Nr 85, poz. 571 oraz Nr 140, poz. 983) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 5:
  - a) w ust. 1 uchyla się pkt 13 i 14,
  - b) uchyla się ust. 2;
- 2) użyty w art. 8 w ust. 3, w art. 11 w ust. 6, w art. 21, w art. 23, w art. 36 w ust. 9 w zdaniu wstępnym oraz w art. 39 w ust. 3 wyraz „Kolegium” zastępuje się użytym w odpowiednim przypadku wyrazem „Rada”;
- 3) w art. 10:
  - a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Prezesa Instytutu Pamięci powołuje i odwołuje Sejm Rzeczypospolitej Polskiej za zgodą Senatu, na wniosek Rady Instytutu Pamięci, która zgłasza kandydata spoza swego grona.”,
  - b) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Nie wcześniej niż na 6 miesięcy i nie później niż na 3 miesiące przed upływem kadencji Prezesa Instytutu Pamięci przewodniczący Rady Instytutu Pamięci ogłasza publiczny konkurs na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci, według zasad i w trybie określonych przez Radę Instytutu Pamięci. W przypadku innej przyczyny opróżnienia stanowiska Prezesa Instytutu Pamięci, termin zgłaszania się kandydatów do konkursu na to stanowisko wynosi 30 dni od dnia ogłoszenia

konkursu. Przesłuchania kandydatów na stanowisko Prezesa Instytutu Pamięci mają charakter publiczny.”;

4) art. 13 otrzymuje brzmienie:

„Art. 13. 1. Kadencja Prezesa Instytutu Pamięci wygasa w razie:

- 1) śmierci;
- 2) rezygnacji;
- 3) odwołania .

2. Rada Instytutu Pamięci wnioskuje o odwołanie Prezesa Instytutu Pamięci większością głosów, jeżeli:

- 1) z powodu choroby, ułomności lub upadku sił stał się trwale niezdolny do pełnienia obowiązków Prezesa Instytutu Pamięci;
- 2) został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- 3) nie wypełnia obowiązków nałożonych przez ustawę lub działa na szkodę Instytutu Pamięci;
- 4) nie zostało przyjęte sprawozdanie z działalności Prezesa Instytutu Pamięci za dany rok kalendarzowy.”;

5) art.15 otrzymuje brzmienie:

„Art. 15. 1. W Instytucie Pamięci tworzy się Radę Instytutu Pamięci. Członkiem Rady Instytutu Pamięci może być obywatel polski, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) korzysta z pełni praw publicznych;
- 2) nie został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- 3) posiada tytuł naukowy lub stopień naukowy w dziedzinie nauk humanistycznych lub prawnych ;
- 4) wyróżnia się wysokimi walorami moralnymi;
- 5) wyróżnia się wiedzą przydatną w pracach Instytutu Pamięci.

2. Rady jednostek organizacyjnych uczelni wyższych mających uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii oraz rady naukowe Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk wybierają po jednym przedstawicielu,

wyróżniającym się wiedzą z zakresu historii Polski w XX wieku, do zgromadzenia elektorów, które przedstawia:

- 1) Sejmowi dziesięciu kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci;
  - 2) Senatowi czterech kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci.
3. Krajowa Rada Sądownictwa przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej czterech kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci.
4. Przepisy ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy Sejm, Senat lub Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie powołają Rady Instytutu Pamięci w pełnym składzie spośród kandydatów przedstawionych w trybie określonym odpowiednio w ust. 2 i 3.
5. Rada Instytutu Pamięci wybierana jest na kadencję trwającą 6 lat.
6. Kadencja Rady Instytutu Pamięci rozpoczyna się z dniem zebrania się Rady na pierwsze posiedzenie.
7. Pierwsze posiedzenie Rady Instytutu Pamięci zwołuje Prezes Instytutu Pamięci.
8. Funkcję członka Rady Instytutu Pamięci można pełnić nie dłużej niż przez dwie kadencje.
9. Powołanie nowych członków Rady Instytutu Pamięci powinno nastąpić najpóźniej do dnia wygaśnięcia kadencji Rady Instytutu Pamięci.
10. W skład Rady Instytutu Pamięci wchodzi dziesięciu członków, w tym:
- 1) pięciu powoływanych przez Sejm spośród kandydatów przedstawionych w trybie określonym w ust. 2 pkt 1;
  - 2) dwóch powoływanych przez Senat spośród kandydatów przedstawionych w trybie określonym w ust. 2 pkt 2;
  - 3) dwóch powoływanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej spośród kandydatów przedstawionych w trybie określonym w ust. 3.
11. Jeżeli podmioty, o których mowa w ust. 2 i 3, nie przedstawiły odpowiednio Sejmowi, Senatowi lub Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej wymaganej liczby kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci, odpowiednio Sejm, Senat lub Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powołują członków Rady Instytutu Pamięci.
12. Członkostwo w Radzie Instytutu Pamięci ustaje wskutek:
- 1) śmierci;
  - 2) rezygnacji;

- 3) skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;
- 4) odwołania odpowiednio przez Sejm, Senat, albo Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Instytutu Pamięci.

13. Rada Instytutu Pamięci wnioskuję, większością 2/3 głosów ustawowego składu Rady, o odwołanie członka Rady Instytutu Pamięci, jeżeli:

- 1) z powodu choroby, ułomności lub upadku sił stał się trwale niezdolny do pełnienia obowiązków członka Rady Instytutu Pamięci;
- 2) nie wypełnia obowiązków nałożonych przez ustawę.

14. W przypadku ustania członkostwa przed upływem kadencji, właściwy organ niezwłocznie dokonuje powołania nowego członka, na okres do zakończenia kadencji Rady Instytutu Pamięci. Przepisów ust. 2 i 3 nie stosuje się.

15. Rada Instytutu Pamięci wybiera ze swego składu przewodniczącego Rady oraz nie więcej niż 3 jego zastępców na kadencję trwającą 1 rok.

16. Wydatki związane z organizowaniem posiedzeń zgromadzenia elektorów finansowane są z budżetu Instytutu Pamięci.

17. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, wysokość diet przysługujących członkom Rady Instytutu Pamięci z tytułu wykonywanych przez nich zadań, uwzględniając ich zakres, z tym że diety nie mogą być wyższe od czterokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę.

18. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, tryb i termin zgłaszania kandydatów do Rady Instytutu Pamięci, uwzględniając konieczność sprawnego przeprowadzenia postępowania kwalifikacyjnego.

19. Prezes Rady Ministrów określi, w drodze rozporządzenia:

1) tryb wyboru przez uprawnione podmioty przedstawicieli do zgromadzenia elektorów;

2) warunki i zasady zwoływania i organizowania posiedzenia zgromadzenia elektorów

- mając na względzie potrzebę sprawnego przeprowadzenia wyboru kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci.”;

6) w art. 19:

a) ust. 4 otrzymuje brzmienie:

„4. Główną Komisją kieruje Dyrektor Głównej Komisji. Dyrektora Głównej Komisji powołuje, spośród prokuratorów Głównej Komisji, i odwołuje Prokurator Generalny na wniosek zgłoszony przez Prezesa Instytutu Pamięci w porozumieniu z Radą Instytutu Pamięci. Dyrektor Głównej Komisji jest jednym z zastępców Prokuratora Generalnego.”,

b) ust. 10 otrzymuje brzmienie:

„10. Biurem Lustracyjnym kieruje Dyrektor Biura Lustracyjnego powoływany, spośród prokuratorów Biura Lustracyjnego, i odwołany przez Prokuratora Generalnego na wniosek zgłoszony przez Prezesa Instytutu Pamięci w porozumieniu z Radą Instytutu Pamięci.”,

c) w ust. 14 pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z urzędu;”;

7) w art. 23 w ust. 2 :

a) pkt 6 otrzymuje brzmienie:

„6) ustalania programów badawczych, w tym przygotowywania i rozstrzygania corocznych konkursów na finansowanie przez Instytut Pamięci badań naukowych nad najnowszą historią Polski, a także informowania oraz edukacji społeczeństwa;”,

b) dodaje się pkt 8 w brzmieniu:

„8) formułowania rekomendacji dotyczących podstawowych kierunków działalności Instytutu Pamięci w zakresie badań naukowych, edukacji, udostępniania dokumentów, ścigania zbrodni oraz procedur lustracyjnych.”

8) po art. 24 dodaje się art. 24a w brzmieniu:

„Art. 24a. 1. Prezes Instytutu Pamięci składa Radzie Instytutu Pamięci sprawozdanie ze swojej działalności za dany rok kalendarzowy w terminie do dnia 31 marca roku następnego.

2. Rada Instytutu Pamięci przyjmuje sprawozdanie z działalności Prezesa Instytutu Pamięci za dany rok kalendarzowy bezwzględną większością głosów.

3. Do sprawozdania, o którym mowa w ust. 1, przepisy art. 24 ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.”;

9) w art. 30:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Każdy ma prawo wystąpić z wnioskiem do Instytutu Pamięci o udostępnienie do wglądu dotyczących go dokumentów będących w zasobach Instytutu Pamięci.”,

b) w ust. 2:

– zdanie wstępne otrzymuje brzmienie:

„Instytut Pamięci udostępnia oryginalne dokumenty, o których mowa w ust. 1, dotyczące wnioskodawcy lub kopie tych dokumentów, jeżeli stan fizyczny zachowania oryginalnych dokumentów nie pozwala na ich udostępnienie lub w przypadku, gdy o dostęp do tych samych dokumentów ubiega się jednocześnie wiele osób, przy czym:”,

– pkt 1 otrzymuje brzmienie:

„1) Instytut Pamięci udostępnia kopie dokumentów, o których mowa w ust. 1, dotyczących wnioskodawcy i wytworzonych przez wnioskodawcę lub przy jego udziale w ramach czynności wykonywanych w związku z jego pracą lub służbą w organach bezpieczeństwa państwa albo w związku z czynnościami wykonywanymi w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji;”;

c) uchyla się ust. 3 ;

10) uchyla się art. 31 i art. 32;

11) w art. 33:

a) uchyla się ust. 1,

b) ust. 2 i 3 otrzymują brzmienie:

„2. Każdy, kto uzyskał wgląd w dokumenty, o których mowa w art. 30 ust. 1, ma prawo – na zasadach i w zakresie określonych w ustawie – do uzyskania kopii tych dokumentów, prawo do zwrotu przedmiotów znajdujących się w archiwum Instytutu Pamięci, które w momencie utraty stanowiły jego własność lub były w jego posiadaniu.

3. Dokumenty udostępnia się do wglądu w siedzibie oddziału Instytutu Pamięci właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, chyba że we wniosku wskazał on inny oddział, w terminie 4 miesięcy od dnia złożenia wniosku, o którym mowa w art. 30 ust. 1. Przepis art. 34 ust. 4 stosuje się odpowiednio.”,

c) uchyla się ust. 4;

12) w art. 34 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Wydanie kopii dokumentów następuje na pisemny wniosek osoby, o której mowa w art. 33 ust. 2.”;

13) w art. 35 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

„1. Na pisemny wniosek osoby, o której mowa w art. 33 ust. 2, podaje się tej osobie dalsze dane identyfikujące tożsamość osób, które przekazywały o niej informacje organom bezpieczeństwa państwa, jeżeli można je jednoznacznie określić na podstawie dokumentów danego organu bezpieczeństwa państwa, i jeżeli w dokumentach udostępnionych do wglądu na podstawie wniosku, o którym mowa w art. 30 ust. 1, znajdują się pseudonimy lub nazwiska tych osób.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli w dokumentach udostępnionych do wglądu na podstawie wniosku, o którym mowa w art. 30 ust. 1, znajdują się nazwiska pracowników i funkcjonariuszy, którzy zbierali lub oceniali informacje o wnioskodawcy lub prowadzili osoby, które przekazywały organom bezpieczeństwa państwa te informacje.”;

14) w art. 35a ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Wnioski, o których mowa w art. 30 ust. 1, art. 34 ust. 1 i 5, składa się osobiście w siedzibie Instytutu Pamięci, jego oddziałach i delegaturach lub za pośrednictwem poczty, pod warunkiem poświadczenia podpisu wnioskodawcy przez notariusza.”;

15) w art. 36 po ust. 4 dodaje się ust. 4a i 4b:

„4a. Dokumenty określone w ust. 1, których sygnatury są znane i których odnalezienie nie wymaga dodatkowych kwerend, udostępnia się w terminie 7 dni od dnia złożenia wniosku.

4b. Osoby, które korzystają z dokumentów, o których mowa w ust. 1, do celów, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, mają prawo do uzyskiwania na wniosek informacji ze znajdujących się w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci zbiorów danych, rejestrów i kartotek organów bezpieczeństwa państwa, w tym dotyczących tożsamości współpracowników organów bezpieczeństwa państwa.”;

16) w art. 37:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Osoba, która uzyskała na podstawie art. 30 wgląd w dotyczące jej dokumenty, i nie zachowały się w stosunku do niej dokumenty, o których mowa w art. 30 ust. 2 pkt 1, może zastrzec, że dotyczące jej dane osobowe zebrane w sposób tajny w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych organów bezpieczeństwa państwa nie będą udostępniane w celach, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 2 i 3, przez określony czas, jednakże nie dłużej niż przez 50 lat od daty ich wytworzenia.”,

b) uchyla się ust. 2,

c) ust. 4 otrzymuje brzmienie:

„4. Osoba, która uzyskała na podstawie art. 30 wgląd w dotyczące jej dokumenty, może wyrazić zgodę na udostępnianie swoich danych osobowych określonych w ust. 1, wskazanym organom władzy publicznej, innym instytucjom, organizacjom i osobom, a także na ich powszechną dostępność.”;

17) w art. 39 ust. 5 otrzymuje brzmienie:

„5. Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szef Agencji Wywiadu oraz Minister Obrony Narodowej, w porozumieniu z Prezesem Instytutu Pamięci, dokonują nie rzadziej niż co 3 lata okresowych przeglądów dokumentów zgromadzonych w zbiorze wyodrębnionym. W przypadku stwierdzenia ustąpienia przesłanek uzasadniających zastrzeżenie Prezes Instytutu Pamięci podejmuje z urzędu, po zasięgnięciu opinii Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szefa Agencji Wywiadu oraz Ministra Obrony Narodowej, albo na wniosek tych organów, decyzję o uchyleniu lub skróceniu okresu zastrzeżenia. Przepisy ust. 3 stosuje się odpowiednio.”;

18) w art. 52a pkt 7 otrzymuje brzmienie:

„7) przygotowywanie i publikowanie katalogów zawierających dane osobowe osób, wobec których zachowały się dokumenty świadczące o tym, że organy bezpieczeństwa państwa zbierały o nich informacje na podstawie celowo gromadzonych danych, w tym w sposób tajny, a wobec osób tych nie stwierdzono istnienia dokumentów świadczących, że byli pracownikami, funkcjonariuszami, żołnierzami organów bezpieczeństwa państwa lub współpracowali z organami bezpieczeństwa państwa; przed umieszczeniem w katalogu należy uzyskać zgodę osoby, której te dane dotyczą.”;

19) tytuł rozdziału 6 otrzymuje brzmienie:

„Funkcje badawcze i edukacyjne Instytutu Pamięci”;

20) w art.53 w pkt 6 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje pkt 7 w brzmieniu:

„7) ogłasza coroczne konkursy na finansowanie badań naukowych nad najnowszą historią Polski.”.

Art. 2.

W ustawie z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 63, poz. 426, Nr 83, poz. 561, Nr 85, poz. 571, Nr 115, poz. 789, Nr 165, poz. 1171 i Nr 176, poz. 1242) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art.4 pkt 6 otrzymuje brzmienie:

„6) członek Rady Instytutu Pamięci Narodowej;”;

2) w art. 22 w ust. 1 pkt 14 otrzymuje brzmienie:

„ 14) Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej oraz członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej;”.

Art. 3.

1. Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wybrane na podstawie przepisów art. 15 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu obowiązującym przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, wykonuje swoje zadania i kompetencje do dnia utworzenia Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu na podstawie przepisów art. 15 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

2. Rady jednostek organizacyjnych uczelni wyższych mających uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii oraz rady naukowe Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk wybierają zgromadzenie elektorów, o którym mowa w art. 15 ust. 2 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w terminie 2 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. Zgromadzenie elektorów przedstawia odpowiednio Sejmowi i Senatowi kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w terminie miesiąca od dnia wyboru.

3. Sejm i Senat powołują członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w terminie 2 miesięcy od dnia przedstawienia kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, o których mowa w ust. 2. Przepis art. 15 ust. 11 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się.

4. Krajowa Rada Sądownictwa przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

5. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powołuje członków Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w terminie 2 miesięcy od dnia przedstawienia kandydatów na członków Rady Instytutu Pamięci

Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, o których mowa w ust. 4. Przepis art. 15 ust. 11 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się.

Art. 4.

Rada Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu przygotowuje i ogłosi pierwszy konkurs na finansowanie przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu badań naukowych nad najnowszą historią Polski, o którym mowa w art. 53 pkt 7 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w terminie 6 miesięcy od dnia rozpoczęcia kadencji Rady Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Art. 5.

Do postępowań w sprawie udostępniania dokumentów przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, wszczętych i niezakończonych decyzją ostateczną do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

Art. 6.

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu opublikuje inwentarz archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zapewniający opis zasobu na poziomie jednostek archiwalnych, w terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, w formie, o której zadecyduje Rada Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Art. 7.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia.

Uzasadnienie

1. Potrzeba i cel wydania ustawy.

Ponad 10 letni okres funkcjonowania Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (IPN) pod rządami ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pozwala na ocenę tej instytucji i ustawy. Wnioski, jakie płyną z tej oceny, skłaniają do zmian legislacyjnych, które będą prowadziły do:

- odpolitycznienia tej instytucji,
- wzmocnienia współodpowiedzialności i wpływu na działalność IPN organu kolegiального, który będzie wybierany według kryterium fachowości,
- pełnego otwarcia zbiorów archiwalnych,
- przyspieszenia procedury udostępniania zbiorów.

Powszechnie formułowany postulat odpolitycznienia IPN wymaga ograniczenia wpływu „czynnika politycznego” na wybór jego organów i działalność statutową. Przyjęte w projekcie nowelizacji ustawy rozwiązania zwiększają kompetencje organu kolegiального w zakresie ustalania kierunku działań IPN, a także kontrolowania wykonania przez Prezesa IPN owych rekomendacji. Ich niewykonanie daje Radzie IPN, która zastąpić ma Kolegium IPN, możliwości nie przyjęcia sprawozdania z działalności Prezesa IPN, co jest równoznaczne ze złożeniem wniosku o odwołanie Prezesa IPN.

2. Rzeczywisty stan w dziedzinie, która ma być unormowana.

W okresie powstawania IPN bardzo silna pozycja Prezesa IPN miała uzasadnienie, gdyż chodziło o sprawne skonstruowanie IPN w możliwie krótkim czasie, ale też wynikała z domniemania, iż w trakcie ujawniania dokumentów będzie dochodziło do kolizji z organami państwa, także z jego najwyższymi urzędnikami. Prezes IPN otrzymał więc pozycję w pewnym sensie silniejszą niż premier, w praktyce stał się nieodwoływalny przez Sejm. Nie ma uzasadnienia dla utrzymania tak silnej pozycji Prezesa IPN w organach państwa.

Należy zauważyć, że obecnie obowiązujący tryb wyłaniania Kolegium IPN nie gwarantuje powoływania w jego skład osób posiadających merytoryczne przygotowanie do podejmowania decyzji koniecznych w pracach IPN i ciało to jest złożone zarówno z ludzi o wysokich kompetencjach, jak i z ludzi o kompetencjach nie uprawniających ich do zasiadania w jego składzie. Szczególnie dobitnie sytuacja ta wystąpiła w wyniku wyboru w 2007 r., gdyż

polityczna jednostronność składu Kolegium IPN szła w parze z wyborem wyraźnej mniejszości osób kompetentnych do opiniowania problemów z zakresu historii czy archiwistyki. W składzie Kolegium IPN nie znalazł się również ani jeden prawnik, a przecież problematyka prawna jest jedną z podstawowych w działalności IPN.

3. Różnice pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym.

Nowelizacja zakłada zwykłą większość przy powoływaniu i odwoływaniu Prezesa IPN. Istnieje natomiast potrzeba wzmocnienia kolegialności, współodpowiedzialności oraz większego wpływu czynnika fachowego na Prezesa IPN. Ten słuszny postulat realizowany jest w projekcie nowelizacji ustawy przez silniejsze powiązanie Prezesa IPN i jego działań z Radą IPN, jak również przez wprowadzenie nowego trybu wyboru Rady IPN.

Postulat odpolitycznienia IPN przekłada się na zbiór szczegółowych rozwiązań, które zmieniają tryb powoływania organu kolegialnego, czyli Rady IPN. Przyjęty w projekcie nowelizacji kierunek będzie prowadził do skonstruowania Rady IPN przez środowisko historyków z tytułami lub stopniami naukowymi. W efekcie wyboru w skład Rady IPN wejdą osoby merytorycznie bardzo dobrze przygotowane do wpływania na kierunek działań IPN. Co więcej, również tryb wyłaniania samej Rady IPN wzmocni merytokratyczny charakter postulowanej zmiany. Jej powołanie poprzedzi bowiem wybór Zgromadzenia Elektorów, którego skład będzie rękojmią merytorycznych uwarunkowań wyboru Rady IPN. Najbardziej renomowane polskie uczelnie oraz Instytut Historii PAN, Instytut Historii Nauki PAN, Instytut Studiów Politycznych PAN wybiorą po jednym przedstawicielu, wyróżniającym się wiedzą z zakresu historii Polski XX wieku. Tak wybrane Zgromadzenie Elektorów przedstawi:

a) Sejmowi - dziesięciu kandydatów na członków Rady IPN, z których Sejm wybierze pięciu,

b) Senatowi - czterech kandydatów na członków Rady IPN, z których Senat wybierze dwóch.

Natomiast Krajowa Rada Sądownictwa przedstawi Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej czterech kandydatów, spośród których Prezydent wybierze dwóch członków Rady IPN.

Projekt nowelizacji wprowadza zasadniczą zmianę dotyczącą zasad udostępniania dokumentów. Będą one udostępniane w znacznie szybszym tempie niż do tej pory i według bardziej przejrzystych reguł, co będzie efektem m.in. opublikowania inwentarzy archiwalnych. Zniesione zostaną także ograniczenia w udostępnianiu akt osobom, które IPN uznawał za osobowe źródła informacji komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. Dotychczas

ustawodawca próbował tak skonstruować rozwiązania prawne, by zagrozić byłym funkcjonariuszom i byłym osobowym źródłom informacji drogę do poznania wytworzonych przez nich akt. Chodziło o ochronę pokrzywdzonych przed możliwymi nadużyciami czy ujawnieniem materiałów niepożądanych przez dawnych funkcjonariuszy i współpracowników komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. Ta intencja stała jednak w kolizji z prawem do obrony oskarżonych o współpracę z organami bezpieczeństwa. Praktyka działania IPN pogłębiła jeszcze ten problem przez przyjęcie rozszerzających i arbitralnych kryteriów odmowy dostępu do dokumentów. Proponowane rozwiązanie udostępnia więc dokumenty wszystkim zainteresowanym i uwalnia IPN od obowiązku orzekania, który dokument można udostępnić i komu, a który nie. Przedkładany projekt stanowi w tym zakresie również wykonanie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego.

Ważną zmianą w projekcie nowelizacji ustawy będzie uchylenie ust. 2 w art. 37, mówiącego o tym, iż osoba, która uzyskała wgląd w dotyczące jej dokumenty, które ujawniają jej pochodzenie rasowe lub etniczne, przekonania religijne oraz informacje o stanie zdrowia i życiu seksualnym i stanie majątkowym, może je zastrzec. Obowiązek odpowiedzialności za ujawnienie tzw. „danych wrażliwych” spoczywać będzie teraz nie na archiwście IPN, tylko na osobie, która pozyskuje i wykorzystuje te dane. Długoletnia już praktyka doświadczonych historyków, mających dostęp do archiwów IPN, potwierdza, że „dane wrażliwe” występują w aktach UB i SB rzadko. Praktyka ta pozwala również na stwierdzenie, że dane te nie były używane w publikacjach, mimo iż historycy i dziennikarze mieli do nich dostęp.

Akta lub ich kopie udostępniane będą bez tzw. anonimizacji czyli zacerniania danych osobowych. Zainteresowanym udostępniane będą pełne dane identyfikujące tożsamość osób, które przekazywały informacje organom bezpieczeństwa państwa do 1989 roku. Intencją tych zmian jest usprawnienie i przyspieszenie dostępu do akt IPN, odejście od anachronicznych procedur, przybliżenie IPN do instytucji archiwalno-naukowej, zbliżenie zasad postępowania z aktami do praktyki archiwów państwowych.

4. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne oraz wskazanie źródła finansowania.

Wprowadzenie w życie projektowanych zmian przyniesie pozytywne skutki społeczne, przyczyniając się do realizacji jednego z podstawowych praw obywatelskich, jakim jest prawo obywatela do poznania informacji o sobie, zgromadzonych przez funkcjonariuszy komunistycznego aparatu bezpieczeństwa, i o osobach, które przyczyniły się

do gromadzenia o nim tych informacji. Przyjęcie przedmiotowej regulacji odniesie pozytywny skutek z punktu widzenia realizacji zasady jawności życia publicznego, która powinna być traktowana jako jedna z naczelných zasad w demokratycznym państwie prawa.

Projekt nowelizacji ustawy nie pociąga za sobą skutków finansowych dla budżetu państwa.

Projektowane zmiany nie pociągają za sobą skutków gospodarczych.

Wejście w życie projektowanych zmian spowoduje pozytywne skutki prawne, ponieważ przyczyni się do pełniejszej realizacji praw obywatelskich.

5. Założenia projektów podstawowych aktów wykonawczych.

W rozporządzeniach, o których mowa w art.15 ust. 18 i 19, Prezes Rady Ministrów określi tryb i termin zgłaszania kandydatów do Rady Instytutu Pamięci oraz tryb wyboru przez uprawnione podmioty przedstawicieli do zgromadzenia elektorów, a także warunki i zasady zwoływania i organizowania posiedzenia zgromadzenia elektorów. Uprawnione podmioty zgłaszając kandydatów na członków Rady IPN obowiązane będą podać dane o kandydatach, ujęte w formularzu, stanowiącym załącznik do rozporządzenia. Wykaz kandydatów podawany będzie do wiadomości publicznej. Kandydaci do Rady IPN wybierani będą w głosowaniu tajnym, zwykłą większością głosów.

6. Oświadczenie o zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.